

WZROST ZNACZENIA STANÓW ZJEDNOCZONYCH W EKSPORCIE STREFY EURO

Wojciech Mroczek*

W drugim kwartale 2015 roku Stany Zjednoczone stały się prawdopodobnie największym rynkiem eksportowym strefy euro, wyprzedzając pod względem wartości sprzedanych towarów Wielką Brytanię. Do wzrostu eksportu strefy euro do USA przyczyniła się powiększająca się skala deprecjacji euro wobec dolara amerykańskiego oraz rosnące znaczenie największej gospodarki świata w kształtowaniu dynamiki międzynarodowych obrotów handlowych. W tych warunkach w pierwszym kwartale 2015 roku Stany Zjednoczone stały się również najważniejszym kierunkiem eksportu dla przedsiębiorstw niemieckich – eksport Niemiec do USA przekroczył wartość ich eksportu do Francji, która była dotychczas największym odbiorcą towarów pochodzących z Niemiec.

Już w pierwszym kwartale 2015 roku nastąpił bardzo wyraźny wzrost eksportu towarów strefy euro do USA. Jego wartość w porównaniu z 2014 rokiem zwiększyła się o 19,2%, podczas gdy eksport do pozostałych krajów spoza strefy euro zwiększył się w tym okresie zaledwie o 3,1%. Tym samym udział USA w zewnętrznym eksporcie strefy euro wzrósł do 13,7%, tj. do najwyższego poziomu od 2006 roku. Wartość eksportu do USA osiągnęła poziom 67,2 mld euro zbliżając się do wartości eksportu do Wielkiej Brytanii (67,9 mld euro). Do silnego zwiększenia wartości eksportu do USA przyczynił się wzrost zarówno wolumenu (o 9,8% r/r), jak i cen transakcyjnych (o 8,6% r/r). Dynamika wolumenu i cen w eksporcie do USA była więc wyraźnie wyższa niż w eksporcie ogółem do krajów trzecich (wzrost wolumenu o 2,4%, a cen o 2,6%).

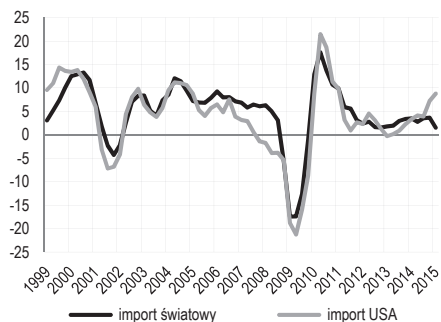
Wzrost eksportu na rynek amerykański spowodował niewielkie przyspieszenie eksportu ogółem strefy euro. Ogólnie rzecz biorąc dynamika eksportu pozostawała w dalszym ciągu na stosunkowo niskim poziomie, do czego przyczyniał się dalszy spadek eksportu do Rosji (w pierwszym kwartale 2015 roku wartość eksportu na rynek rosyjski zmniejszyła się o 34,3%), a także ponowne wyhamowanie dynamiki eksportu do Chin (wzrost zaledwie o 1,8% r/r). Natomiast deprecjacja euro wobec funta miała prawdopodobnie ograniczony wpływ na wzrost eksportu do Wielkiej Brytanii (wzrost wartości eksportu o 6%). Poza tym tendencje stagnacyjne obserwowano w handlu wzajemnym krajów strefy euro. Obroty między nimi zwiększyły się w pierwszym kwartale 2015 roku zaledwie o 1,2% r/r, a więc wolniej niż w dwóch ostatnich kwartałach 2014 roku.

Duży wpływ na zróżnicowanie dynamiki eksportu strefy euro ma zmieniająca się struktura światowego popytu. Według szacunków *CPB World Trade Monitor*, popyt w gospodarce amerykańskiej jest obecnie głównym czynnikiem dynamizującym handel międzynarodowy. W pierwszym kwartale 2015 roku popyt importowy w USA wzrósł realnie o 8,8% r/r, podczas gdy średnio w gospodarce światowej zwiększył się zaledwie o 1,5% (na co wpłynął spadek popytu importowego w gospodarkach rozwijających się, w tym przede wszystkim w Azji). Tak więc następuje przyspieszenie popytu w Stanach Zjednoczonych i jego spowolnienie w pozostałej części świata – jest to sytuacja nietypowa, biorąc pod uwagę tendencje w handlu światowym w ciągu ostatnich dwóch dekad (1995-2014). Można więc oczekiwać, że obserwowana obecnie dywergencja w dynamikach importu USA i reszty świata jest zjawiskiem przejściowym. Biorąc pod uwagę najnowsze prognozy handlu światowego¹, można przypuszczać, że w najbliższych kwartałach nastąpi raczej spadek dynamiki amerykańskiego importu niż znaczące przyspieszenie dynamiki importu w pozostałych regionach.

Na tak silny wzrost eksportu na rynek amerykański wpłynęła dodatkowo deprecjacja unijnej waluty wobec dolara amerykańskiego. W pierwszym kwartale 2015 roku euro osłabiło się wobec dolara o 17,8% (w czwartym kwartale 2014 roku był to spadek o 8,2%). Była to zatem najsilniejsza deprecjacja unijnej waluty względem dolara amerykańskiego od czasu jej wprowadzenia. Można przypuszczać, że deprecjacja euro wspierała silnie eksport do USA także w drugim kwartale 2015 roku (skala deprecjacji zwiększyła się do 19,4%). Ostatnie dostępne dane Eurostatu za kwiecień 2015 roku wskazują na utrzymywanie się wysokiej dynamiki eksportu do USA (wzrost wartości eksportu o 21,9% r/r).

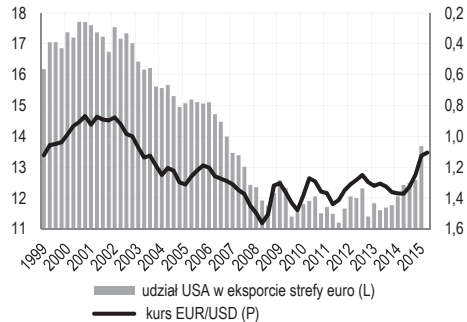
Eksport towarów strefy euro do USA rośnie szybciej niż do pozostałych krajów trzecich już od czwartego kwartału 2013 roku (tj. przez sześć kolejnych kwartałów), przy czym dysproporcja ta systematycznie powiększa się na korzyść rynku amerykańskiego. W tym czasie udział Stanów Zjednoczonych w eksporcie strefy euro zwiększył się z 11,8% do 13,7%. Nastąpiło zatem odwrócenie wyraźnej spadkowej tendencji udziału rynku amerykańskiego w eksporcie strefy euro, obserwowanej od 2002 roku do czasu światowego kryzysu finansowego (2008-2009), a spowodowanej w dużej mierze szybszym wzrostem popytu w gospodarkach rozwijających się oraz rosnącymi obrotami handlowymi w ramach międzynarodowych łańcuchów wartości dodanej (*global value chains* – GVC)². Uwagę zwraca także dość wyraźna korelacja między udziałem USA w eksporcie strefy euro a kursem euro wobec dolara. W latach 2002-2008 aprecjacja kursu euro była jednym z czynników wpływających na zmniejszenie znaczenia eksportu do USA. Po kryzysie w latach 2008-2009 udział USA ustabilizował się na stosunkowo niskim poziomie.

Zmiany importu światowego i importu USA (% r/r; w cenach stałych)

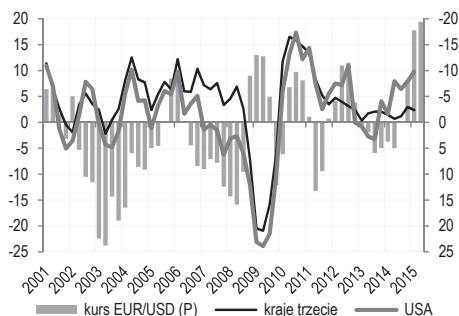
Źródło: CPB World Trade Monitor.

Udział USA w eksporcie zewnętrznym strefy euro (w %) i kurs euro wobec dolara amerykańskiego

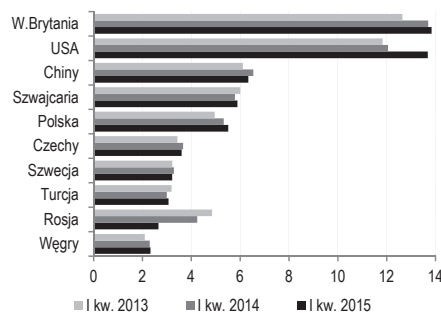
Źródło: Eurostat i EBC.

Zmiany eksportu strefy euro do krajów trzecich i USA oraz kurs euro wobec dolara (% r/r; w cenach stałych)

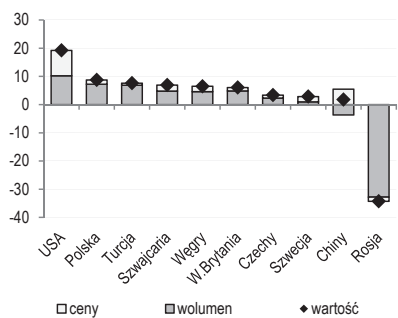
Źródło: Eurostat i EBC.

Najważniejsze rynki eksportowe strefy euro (% eksportu zewnętrznego)

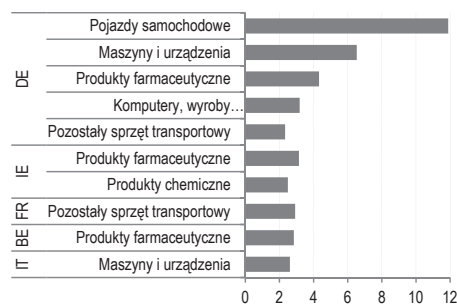
Źródło: Eurostat.

Zmiany wartości eksportu strefy euro w I kw. 2015 r. wg głównych kierunków (% r/r)

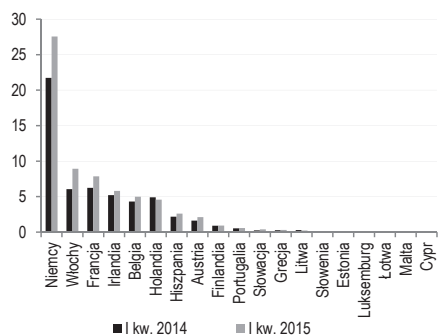
Źródło: Eurostat.

Główni eksporterzy strefy euro do USA w I kw. 2015 r. (największe branże, udział w %)

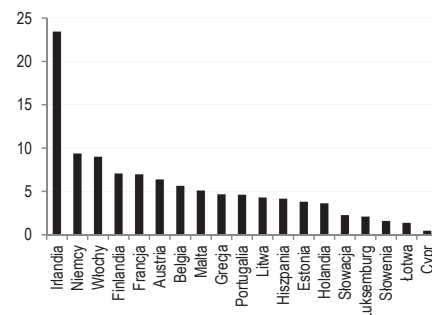
DE - Niemcy, IE - Irlandia, FR - Francja, BE - Belgia, IT - Włochy
Źródło: Eurostat.

Wartość eksportu krajów strefy euro do USA (mld EUR)

Źródło: Eurostat.

Udział USA w eksporcie krajów strefy euro w I kw. 2015 r. (% eksportu ogółem)

Źródło: Eurostat.

We wszystkich branżach przemysłu przetwórczego (z wyjątkiem produkcji koksu i brykietów) wzrost eksportu do USA był silniejszy niż do pozostałych krajów trzecich. Najbardziej na wroście popytu w USA oraz deprecjacji euro skorzystały te branże, w których udział rynku amerykańskiego w produkcji eksportowej jest największy. Eksport strefy euro do USA zdominowany jest przez cztery branże. Wśród nich rynek amerykański ma największe znaczenie w eksporcie przemysłu motoryzacyjnego (w pierwszym kwartale 2015 roku na USA przypadało 16% wartości eksportu tego sektora). Niewiele mniejszą rolę odgrywa on w eksporcie przedsiębiorstw przemysłu farmaceutycznego (14%) oraz producentów maszyn i urządzeń (13%). Stany Zjednoczone są także głównym odbiorcą eksportu pozostałych środków transportu, w tym przede wszystkim z branży lotniczej. Na cztery wymienione branże przypadło blisko 70% wzrostu eksportu strefy euro do USA w pierwszym kwartale 2015 roku.

Najbardziej na wroście eksportu do USA skorzystały przedsiębiorstwa największych państw strefy euro. W trzech największych krajach (Niemcy, Włochy i Francja) wartość eksportu do USA w pierwszym kwartale 2015 roku zwiększyła się średnio o 24% r/r, podczas gdy w pozostałych o 11%. Duże kraje są w znacznie większym stopniu zaangażowane w handel ze Stanami Zjednoczonymi, co prawdopodobnie wynika z faktu, że jest on realizowany głównie przez największe przedsiębiorstwa, w tym zwłaszcza macierzyste przedsiębiorstwa dużych korporacji międzynarodowych. W trzech największych krajach udział USA w eksporcie wyniósł 8,8% wobec 4,5% w pozostałych dwunastu gospodarkach (z wyłączeniem Irlandii).

Stany Zjednoczone mają największy udział w eksporcie Irlandii, co odzwierciedla silne powiązania kapitałowe między obiema gospodarkami. W pierwszym kwartale 2015 roku do USA trafiło 23% irlandzkiego eksportu ogółem. Obok Irlandii, USA mają największe znaczenie w eksporcie Niemiec. W pierwszym kwartale znaczenie rynku amerykańskiego w niemieckim eksporcie wzrosło do 9,4% (tj. o 1,2 pkt. proc. w porównaniu z pierwszym kwartałem 2014 roku). Niemiecki eksport do USA zwiększył się o 21,3%, w związku z czym w pierwszym kwartale 2015 roku Stany Zjednoczone stały się największym rynkiem eksportowym Niemiec (po raz pierwszy wartość eksportu Niemiec do USA była wyższa niż wartość ich eksportu do Francji). Na początku roku udział Stanów Zjednoczonych zwiększył się wyraźnie także w eksporcie Włoch (do 9,0%) – USA są trzecim rynkiem eksportu dla włoskich przedsiębiorstw, po Niemczech i Francji. Z kolei dla francuskich eksporterów Stany Zjednoczone są szóstym rynkiem (udział 7,0%), ale prawdopodobnie w najbliższych kwartałach pozycja rynku amerykańskiego będzie rosła.

Na Niemcy przypada ponad 40% eksportu strefy euro do USA. Dominującą pozycję Niemiec w eksporcie strefy euro ilustruje fakt, że spośród dziesięciu głównych branż w eksporcie do USA – pięć stanowią branże niemieckie. Najważniejszą rolę odgrywa tu eksport niemieckiego przemysłu motoryzacyjnego, który stanowi blisko 12% eksportu strefy euro do Stanów Zjednoczonych. Składa się na to

zarówno eksport gotowych samochodów, jak i części do montowanych w USA samochodów niemieckich marek. Niemieccy producenci zdominowali eksport przemysłu motoryzacyjnego strefy euro – udział Niemiec w tej branży przekracza bowiem 75% wartości jej eksportu do Stanów Zjednoczonych. Spośród krajów strefy euro, Niemcy są także głównym eksporterem do USA m.in. maszyn i urządzeń, produktów farmaceutycznych oraz elektroniki.

Obok przedsiębiorstw niemieckich do największych eksporterów strefy euro do USA należą: irlandzkie branże farmaceutyczna i chemiczna, francuscy producenci sprzętu lotniczego, belgijska branża farmaceutyczna oraz włoscy producenci maszyn i urządzeń. Przedsiębiorstwa przemysłu farmaceutycznego Irlandii odpowiadają za ponad 3% eksportu strefy euro do USA (na przemysł farmaceutyczny przypada blisko połowa eksportu Irlandii do Stanów Zjednoczonych). Wzrost eksportu farmaceutyków do USA w pierwszym kwartale 2015 roku należał do najwyższych spośród głównych branż (blisko połowa wzrostu ogółem). Wartość eksportu irlandzkiego przemysłu farmaceutycznego do Stanów Zjednoczonych jest prawie trzykrotnie wyższa niż wartość polskiego eksportu ogółem do USA. Sprzedaż wyrobów farmaceutycznych i chemicznych stanowi łącznie 90% irlandzkiego eksportu na rynek amerykański.

Eksport strefy euro do USA koncentruje się więc w dużej mierze na branżach o wysokiej wartości dodanej zagranicznej (tj. najbardziej importochłonnych). Zwiększenie eksportu przyczynia się więc, poprzez zintegrowane sieci produkcji, do wzrostu popytu na dobra i usługi pośrednie pochodzące z innych krajów. Według statystyki TiVA (*Trade in Value Added*), mierzącej zagraniczną wartość dodaną w handlu międzynarodowym, w 2011 roku ponad 30% wartości eksportu niemieckiego przemysłu motoryzacyjnego stanowiła zagraniczna wartość dodana. Jeszcze większe znaczenie zagraniczna wartość dodana miała w eksporcie pozostałych środków transportu we Francji (43%) i w Niemczech (35%).

Wzrost eksportu do Stanów Zjednoczonych wpłynął więc na zwiększenie popytu sektora eksportowego tych krajów, które w największym stopniu są związane z krajami strefy euro międzynarodowymi łańcuchami wartości dodanej, a więc także przedsiębiorstw z Europy Środkowo-Wschodniej. Według danych Eurostatu, wolumen importu strefy euro z Polski zwiększył się w pierwszym kwartale 2015 roku o 11,1%, a więc w skali nieobserwowanej ostatnio w żadnym z kwartałów.

* Autor jest pracownikiem Instytutu Ekonomicznego Narodowego Banku Polskiego. E-mail: wojciech.mroczek@nbp.pl. Opinie wyrażone w artykule są osobistymi opiniami autora.

¹ W lipcu 2015 roku Międzynarodowy Fundusz Walutowy podwyższył, w stosunku do prognozy z kwietnia 2015 roku, przewidywany wzrost światowych obrotów handlowych w 2015 roku do 4,1% (wobec oczekiwanego w kwietniu wzrostu o 3,7%), ale obniżył prognozę na 2016 roku do 4,4% (z 4,7%) – por. *WEO Update*. Niekorzystny wpływ na dynamikę światowego handlu będzie miał słabszy popyt w gospodarkach rozwijających się. Prognoza popytu

importowego w tej grupie krajów na 2016 rok została obniżona o 0,8 pkt. proc. w porównaniu z prognozą z kwietnia br.

² Wzrost handlu w ramach międzynarodowych łańcuchów wartości dodanej przyczynił się do zwiększenia znaczenia w eksporcie strefy euro Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) oraz krajów rozwijających się, przede wszystkim z Azji. Zjawisko to związane było przede wszystkim ze zwiększeniem eksportu dóbr pośred-

nich. W efekcie produkcja, a więc i eksport, części towarów zostały przeniesione do krajów EŚW oraz Azji. Z drugiej strony względnie wysoki wzrost popytu finalnego w tych krajach także wpłynął na ograniczenie znaczenia pozostałych regionów w eksporcie strefy euro.

GOSPODARKA I FINANSE

AGRI-FOOD SECTOR: THE SPEED OF DEVELOPMENT IN THE NEW EU MEMBER STATES

*Miklós Somai, Zsuzsanna Hegedüs**

Approximately a decade has passed since the first waves of the so-called Eastern enlargement of the EU took place (in 2004 and 2007), which seems to be a long enough time for us to make the first comparative analysis on its results. It is so, even if Romania and Bulgaria, having joined the EU in the second wave, are still in the phasing-in period for their direct payments, thereby for them the agricultural integration cannot be regarded as complete. In this paper, we try to measure the speed of changes in the agri-food sector both in absolute and relative terms. As for the latter, we take into account the initial (i.e. pre-integration) development level for each new member state, in order to ascertain whether, in international comparison, they could make good use of their potential and follow the development path according to their relative development status.

Short literature review

The literature trying to measure the impacts of EU accession on agri-food sector in NMS¹ is as old as these countries' ambition to become members. As for the writings before enlargement, most famous are those made for the European Commission's different Directorate Generals. The so-called Nallet-Van Stolk Report (1994)² denounced prejudices against NMS' alleged production potential and emphasised that agricultural development could not be separated from the growth of general welfare. Others, like Tangermann and Josling (1994)³, Tarditi (1994)⁴, Buckwell et al. (1994)⁵, or Mahé (1995)⁶, put emphasis on problems stemming from Eastern enlargement and argued for denying CAP direct payments to NMS (especially Tarditi, but also Mahé), or at least their re-nationalisation (Tangermann). A last minute contribution to the Commission's so-called "Issues Paper" designing the main features of agricultural enlargement was made by Alain Pouliquen (2001)⁷, who pointed out how much difficulties NMS farmers would

have to face following the accession, especially in animal sectors.

As for the studies born since 2004, we would like to mention just a couple of them. In the first place that of Bojnec and Fertő (2008)⁸ analysing NMS agri-food trade competitiveness and highlighting increased export performances despite some catching-up difficulties with the old member states in terms of price and quality competition, especially in higher value-added products. A policy-oriented analysis was presented by Möllers et al. (2011)⁹, who investigated changes in agri-food structures and rural patterns. Finally, a paper came out from Csáki and Jámbor (2013)¹⁰ analysing the impacts of the EU accession on NMS and reasoning that EU membership has had positive consequences as a rule, albeit there were differences in how the new members could take advantage of their chances. While there is a huge amount of literature dedicated to assessment of changes in NMS agri-food sector since EU accession, much less attention has so far been paid to create rankings of these countries in terms of absolute and relative development.

Methodology

As the agricultural integration (i.e. remarkable market opening) having been speeded up through agreements on trade facilitation between the EU and the then still candidate countries since the year 2000, in our analysis, we decided to go as far back in time as to 1999, much further than the enlargement took place. Of course, we could not obtain full data sets for all parameters, but we tried, in most cases, to gather statistics for the period of 1999 to 2012 or 2013, and even to 2014. According to the available database, we would work with 15 to 22 indicators (see later) and measured the speed of development using different methods: by comparing the starting value to the end value of the timeframe; by establishing a trend line through the data; by calculating the average deviation from the trend; and by examining Beta-convergence across all new member states and the group of EU15, with 1999 as the base year. For data evaluation we used the so-called agricultural performance index (API) worked out by Attila Jámbor. When computing this index we would assign scores ranging from 0 to 100 to each performance, and then by